

دانشگاه تبریز

دانشکده کشاورزی

گروه اقتصاد کشاورزی

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته مهندسی اقتصاد کشاورزی

عنوان

اثرات تغییر یارانه مواد غذایی بر تقاضای خانوارهای ایرانی

استاد راهنما

دکتر جواد حسین زاد

استاد مشاور

دکتر محمد قهرمان زاده

پژوهشگر

مینا محمدزاده

شهریور ۱۳۹۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به

پدر و مادر مهربانم

تقدیر و سپاس

سپاس پروردگاری را که چون به نام اعظمش توکل کردم، عاشقانه ندایم داد؛ در کنارت هستم و به شکرانه این توکل و در پرتو سایه رحمتش، کسانی را در مسیرم قرار داد که در پیشبرد بهتر این پایاننامه سهمی بزرگ ایفا کردند. لذا بر خود لازم می بینم از جناب آقای دکتر حسین زاد، استاد راهنمای این پایاننامه که از ابتدا تا سرانجام این پژوهش مرا از راهنماییهای مدبرانه شان بهره مند نمودند، از جناب آقای دکتر قهرمانزاده که مشاورات این پایاننامه را بر عهده داشتند و با کمال دقت در رفع نواقص این پایاننامه مرا یاری نمودند و همچنین از جناب آقای دکتر پیش بهار که داوری این پایاننامه را برعهده گرفتند و در تکمیل پایاننامه مرا کمک نمودند کمال تشکر و قدردانی را داشته باشم. همچنین قدردان زحمات مدیر گروه محترم، جناب آقای دکتر دشتی و دیگر اساتید که در دوره تحصیلی کارشناسی و کارشناسی ارشد از محضر این بزرگواران بهره های فراوان بردم، خواهم بود. از آقایان داداشی، اسماعیلی و خانم مجیدی که در ارائه اطلاعات و آمار موردنیاز این پایاننامه مرا یاری نمودند قدردانی می نمایم. از پدر و مادر مهربان و دلسوزم و خواهر و برادرهای عزیزم که در طول این کار همواره با من بودند نیز سپاسگزارم.

در نهایت برای تمامی دوستان و آشنایان که به نحوی در این پایاننامه مرا یاری و کمک فرمودند آرزوی موفقیت و کامیابی دارم.

نام خانوادگی دانشجو: محمدزاده	نام: مینا
عنوان پایان نامه: اثرات تغییر یارانه مواد غذایی بر تقاضای خانوارهای ایرانی	
استاد راهنما: دکتر جواد حسین زاد	
استاد مشاور: دکتر محمد قهرمان زاده	
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	گرایش: اقتصاد کشاورزی
دانشکده: کشاورزی	تاریخ فارغ التحصیلی: ۱۳۹۰/۰۶/۱۹
دانشگاه: تبریز	
تعداد صفحه: ۱۰۰	
کلید واژه ها: اثرات رفاهی، تقاضا، روش خودرگرسیون با وقفه های توزیعی، روش یوهانسن - جوسیلیوس، سیستم تقاضای تقریباً ایده آل درجه دوم، کالاهای اساسی غذایی، یارانه	
<p>چکیده:</p> <p>سیاست حمایتی یارانه های غذایی به منظور پایین نگه داشتن قیمت‌های بازاری کالاهای غذایی برای مصرف کنندگان بخصوص اقشار کم درآمد اتخاذ می شوند. اما با توجه به هزینه های زیاد این سیاستها و عدم جهت گیری این یارانه ها به سمت اقشار بی نیاز، اصلاح سیاست های یارانه ای ضرورت دارد. ولی قبل از اجرای هرگونه سیاستی، ضروری است اثرات این سیاستها بررسی و تحلیل شود و سپس تصمیمات مناسب اتخاذ گردند. لذا در این مطالعه سعی شد اثرات تغییر یارانه برخی کالاهای غذایی مانند نان، قند و شکر، روغن نباتی، برنج و شیر به علت داشتن سهم هزینه ای بالای این کالاها در سبد مصرفی خانوارها و همچنین اختصاص بخش قابل توجهی از یارانه های مصرفی برای این کالاها، روی تقاضای خانوارهای شهری ایران مورد تحلیل قرار گیرد. با توجه به اینکه هر گونه سیاست یارانه ای، قیمت و در پی آن مصرف کالاها را تحت الشعاع قرار می دهد، لذا محاسبه کششها برای بدست آوردن تغییرات تقاضای ناشی از تغییرات قیمتها ضروری است. بدین منظور در مطالعه حاضر، سیستم تقاضای تقریباً ایده آل درجه دوم (به علت کاربرد بیشتر در مطالعات مرتبط و قدرت انعطاف پذیری بالا) با استفاده از داده های سالهای ۱۳۶۴-۱۳۸۸ تخمین زده شد و تغییرات تقاضای ناشی از تغییرات قیمت در قالب چندین سناریو بررسی گردید. سپس اثرات رفاهی ناشی از تغییرات تقاضا روی خانوارها با استفاده از شاخص رفاه تغییرات جبرانی بدست آمد. همچنین روشهای یوهانسن - جوسیلیوس و خودرگرسیون با وقفه های گسترده برای بررسی ارتباط بلندمدت میان مصرف کالاهای غذایی یارانه ای و مقدار یارانه پرداختی به این کالاها، بکار برده شدند. نتایج مطالعه نشان داد تقریباً تمامی گروههای غذایی مشمول یارانه مورد مطالعه از لحاظ تقاضا کشش ناپذیر محسوب می شوند. لذا کاهش یارانه و افزایش قیمت هر کدام از آنها، منجر به افزایش هزینه های غذایی مصرفی خانوارها خواهد شد. در میان کالاهای غذایی مشمول یارانه کمترین کشش خودقیمتی مربوط به شیر و بیشترین کشش مربوط به روغن نباتی می باشد. همچنین نتایج نشان داد افزایش همزمان قیمت کالاهای یارانه ای نسبت به حالت افزایش قیمت کالاها به صورت مستقل و تدریجی، تقاضا را بیشتر کاهش خواهد داد و باعث کاهش بیشتر رفاه خانوارها خواهد شد که در این میان افزایش قیمت برنج به علت سهم هزینه ای بالا نسبت به سایر کالاها بیشترین کاهش رفاه را در پی خواهد داشت. نتایج اثرات شوک کاهش یارانه روی مصرف کالاهای قند و شکر، نان، روغن نباتی و شیر نیز نشان داد هر چند اثرات منفی ناشی از این شوک هم در کوتاه مدت و هم در بلندمدت ادامه داشته و خانوارها نمی توانند در بلندمدت به وضعیت مصرف قبلی خود بر گردند ولیکن سرعت تعدیل شوک های یارانه ای در محصولات مختلف متفاوت بوده که کمترین آن مربوط به شیر و بیشترین آن مربوط به روغن نباتی می باشد.</p>	

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات تحقیق

- ۱-۱- مقدمه ۲
- ۲-۱- بیان مسئله و ضرورت تحقیق ۴
- ۳-۱- اهداف تحقیق ۵
- ۴-۱- سوالات تحقیق ۵
- ۵-۱- سازماندهی تحقیق ۶

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

- ۱-۲- مقدمه ۸
- ۲-۲- یارانه ۸
- ۱-۲-۲- تاریخچه پرداخت یارانه ۹
- ۲-۲-۲- طبقه بندی یارانه ۱۱
- ۳-۲- مبانی نظری ۱۳
- ۱-۳-۲- تقاضا ۱۳
- ۲-۳-۲- یارانه و تقاضا ۲۰
- ۳-۳-۲- اثرات رفاهی تغییر قیمت ۲۲
- ۴-۲- پیشینه تحقیق ۲۳
- ۱-۴-۲- مطالعات داخلی ۲۳
- ۲-۴-۲- مطالعات خارجی ۲۶

فصل سوم: روش شناسی تحقیق

- ۱-۳- مقدمه ۳۱
- ۲-۳- مدل های اقتصادسنجی ۳۱

۳۱ مدل های ساختاری ۱-۲-۳
۳۲ سیستم تقاضای تقریباًآیده آل درجه دوم <i>QUAIDS</i> ۱-۱-۲-۳
۳۶ شاخص رفاه تغییرات جبرانی ۲-۱-۲-۳
۳۷ مدل های غیر ساختاری ۲-۲-۳
۳۸ همجمعی ۱-۲-۲-۳
۴۴ مسائل مربوط به داده های سری زمانی ۲-۲-۲-۳
۴۸ الگوهای تجربی ۳-۳
۵۱ اطلاعات و آمار موردنیاز ۴-۳

فصل چهارم: نتایج و بحث

۵۳ مقدمه ۱-۴
۵۴ نتایج توصیفی ۲-۴
۵۴ نتایج حاصل از بررسی وضعیت شاخص قیمت کالاهای غذایی ۱-۲-۴
۵۵ نتایج کالاهای حاصل از بررسی وضعیت هزینه سالانه غذایی ۲-۲-۴
۵۷ نتایج حاصل از بررسی وضعیت میزان یارانه پرداختی کالاهای غذایی ۳-۲-۴
۵۸ نتایج استنباطی ۳-۴
۵۸ نتایج برآورد الگوی تجربی <i>QUAIDS</i> ۱-۳-۴
۶۸ نتایج برآورد اثرات رفاهی تغییر قیمتها ۴-۴
۷۰ نتایج آزمون مانایی متغیرها ۵-۴
۷۳ نتایج برآورد روابط تعادلی بلندمدت ۶-۴
۷۳ نتایج برآورد رابطه تعادلی میزان یارانه روی مصرف نان ۱-۶-۴
۷۶ نتایج برآورد اثر یارانه روی تقاضای روغن نباتی ۲-۶-۴
۸۰ نتایج برآورد رابطه تعادلی یارانه روی مصرف شیر ۳-۶-۴
۸۳ نتایج برآورد رابطه تعادلی یارانه روی مصرف برنج ۴-۶-۴

۴-۶-۵- نتایج برآورد رابطه تعادلی یارانہ روی مصرف قند و شکر..... ۸۴

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادها

۵-۱- نتیجه گیری و پیشنهادها..... ۹۰

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۵۴	جدول ۴-۱: اندازه های مرکزی و پراکندگی شاخص قیمت کالاها
۵۶	جدول ۴-۲: اندازه های مرکزی و پراکندگی هزینه سالانه کالاها
۵۷	جدول ۴-۳: اندازه های مرکزی و پراکندگی میزان یارانه کالاها
۵۸	جدول ۴-۴: نتایج آزمون همبستگی همزمان LM و LR
۵۹	جدول ۴-۵: مقادیر پارامترهای مدل مقید $QUAIDS$
۶۰	جدول ۴-۶: نتایج کششهای قیمتی معمولی تقاضا برای گروههای غذایی مورد مطالعه
۶۱	جدول ۴-۷: نتایج کششهای قیمتی جبرانی تقاضا برای گروههای غذایی مورد مطالعه
۶۳	جدول ۴-۸: نتایج کشش های درآمدی تقاضا برای گروههای غذایی مورد مطالعه
۶۵	جدول ۴-۹: نتایج تغییرات تقاضای ناشی از تغییر ۱۰٪ قیمت کالاها (درصد)
۶۷	جدول ۴-۱۰: نتایج تغییرات تقاضای ناشی از تغییر ۵۰٪ قیمت کالاها (درصد)
۶۸	جدول ۴-۱۱: تغییرات قیمت غذا و اثرات رفاهی
۶۹	جدول ۴-۱۲: تغییرات رفاه ناشی از تغییرات ۵۰ درصدی قیمتها
۷۱	جدول ۴-۱۳: نتایج آزمون مانایی دیکی - فولر تعمیم یافته در سطح داده ها
۷۲	جدول ۴-۱۴: نتایج آزمون مانایی دیکی - فولر تعمیم یافته در تفاضل داده ها
۷۳	جدول ۴-۱۵: نتایج تعیین تعداد بردار همجمعی یوهانسون - جوسیلیوس
۷۴	جدول ۴-۱۶: نتایج الگوی تصحیح خطای مصرف نان
۷۷	جدول ۴-۱۷: نتایج تعیین تعداد بردار هم انباشتگی یوهانسون - جوسیلیوس
۷۷	جدول ۴-۱۸: نتایج بردار همجمعی مصرف روغن نباتی
۷۸	جدول ۴-۱۹: نتایج الگوی تصحیح خطای مصرف روغن نباتی
۸۰	جدول ۴-۲۰: نتایج تعیین تعداد بردار همجمعی یوهانسون - جوسیلیوس
۸۱	جدول ۴-۲۱: نتایج بردار همجمعی مصرف شیر

- جدول ۴-۲۲: نتایج الگوی تصحیح خطای مصرف شیر ۸۱
- جدول ۴-۲۳: نتایج حاصل از تخمین مدل پویا ۸۴
- جدول ۴-۲۴: نتایج تعیین تعداد بردار همجمعی یوهانسون- جوسیلیوس ۸۴
- جدول ۴-۲۵: نتایج بردار همجمعی مصرف قند و شکر ۸۵
- جدول ۴-۲۶: نتایج الگوی تصحیح خطای مصرف قند و شکر ۸۶

فهرست نمودارها

عنوان	صفحه
نمودار ۱-۲: منحنی های تقاضای جبرانی و معمولی.....	۱۵
نمودار ۲-۲: تأثیر یارانه قیمت روی تقاضا و رفاه مصرف کنندگان.....	۲۱
نمودار ۱-۴: نتایج آزمون <i>CUSUM</i> الگوی تصحیح خطای مصرف نان.....	۷۵
نمودار ۲-۴: تأثیر شوک کاهش یارانه روی مصرف نان.....	۷۶
نمودار ۳-۴: نتایج آزمون <i>CUSUM</i> الگوی تصحیح خطای مصرف روغن نباتی.....	۷۹
نمودار ۴-۴: تأثیر شوک کاهش یارانه روی مصرف روغن نباتی.....	۸۰
نمودار ۵-۴: نتایج آزمون <i>CUSUM</i> الگوی تصحیح خطای مصرف شیر.....	۸۲
نمودار ۶-۴: تأثیر شوک کاهش یارانه روی مصرف شیر.....	۸۳
نمودار ۷-۴: نتایج آزمون <i>CUSUM</i> الگوی تصحیح خطای مصرف قند و شکر.....	۸۶
نمودار ۸-۴: تأثیر شوک کاهش یارانه روی مصرف قند و شکر.....	۸۷

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

امنیت غذایی می تواند نقش مهم و کلیدی در تحقق توسعه انسانی، که یکی از شاخص های اصلی توسعه پایدار محسوب می شود، ایفا نماید. ناامنی غذایی نه تنها آثار ناگوار از جنبه سیاسی را به دنبال دارد، بلکه از جنبه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی نیز دارای اهمیت بوده و برنامه ریزی برای دستیابی به امنیت غذایی و پایداری آن به عنوان یکی از وظایف اصلی دولتها تلقی می شود. از این رو اتخاذ سیاستهای حمایتی مناسب، نظیر یارانه مواد غذایی اساسی، می تواند امنیت خاطر دولت را در راستای تغذیه صحیح خانوارها بخصوص اقشار کم درآمد فراهم نماید.

برنامه های یارانه غذا به منظور پایین نگه داشتن قیمتهای بازاری کالاهای غذایی برای مصرف کنندگان اتخاذ می شوند. این برنامه ها می توانند برای اهداف گوناگونی بکار برده شوند؛ به عنوان پرداخت دستمزد به کارگران بخش عمومی مانند کارکنان نظامی، برای تقویت سطح تغذیه گروههای در معرض خطر مثل مادران باردار یا دانش آموزان مدرسه و برای افزایش درآمد و موقعیت تغذیه ای گروههای در معرض سوء تغذیه بیشتر مانند فقرا (ریچارد و آدامس^۱، ۲۰۰۰). با توجه به اینکه سیاست حمایتی یارانه ای غذا هزینه های زیادی از بودجه دولت را شامل می شود و همچنین بخش زیادی از این یارانه ها به سمت اقشار بی نیاز نیز می رود لذا برای جهت گیری یارانه ها به سمت نیازمندان، اصلاح سیاست های یارانه ای ضرورت دارد. یکی از مهمترین اثرات تغییر یارانه ها، تغییر قیمت کالای مورد نظراست. در صورت تغییر قیمت کالای مورد نظر مصرف سایر کالاها نیز تحت تأثیر قرار می گیرد و از آنجایی که فقرا سهم بزرگتری از درآمدها را روی غذا نسبت به ثروتمندان هزینه می کنند بنابراین تغییر مقدار یارانه کالاهای اساسی مشمول یارانه اثرات رفاهی قابل

¹. Richard and Adams

توجهی برای این اقشار کم درآمد خواهد داشت لذا قبل از اقدام به هرگونه تغییر در پرداخت یارانه ها، باید این نکته مد نظر باشد که تغییر قیمت کالای مورد نظر چه مقدار مصرف خود این کالا و همچنین مصرف کالاهای دیگر را تحت تأثیر قرار می دهد و رفتار مصرف کنندگان در مقابل این تغییرات چگونه خواهد بود؟ در این مورد محاسبه کشش تقاضا در برابر تغییرات قیمت و درآمد برای محصولات غذایی می تواند اطلاعات مفیدی را در اختیار تولید کنندگان، مصرف کنندگان و همچنین سیاستگذاران قرار دهد.

یارانه غذا در ایران عمدتاً به صورت غیر مستقیم و کالایی پرداخت می شود که در این میان یارانه پرداختی به گروه محصولات نان، روغن، شکر و برنج عمومی است. در مورد محصولات برنج، روغن و شکر توزیع کپن صورت می گیرد. بر خلاف یارانه نان که جنبه گسترده داشته و محدودیتی برای خرید آن وجود ندارد. یارانه شیر به کارخانجات تبدیل شیر پرداخت شده و آنان در مقابل، متعهد به توزیع مقدار معینی شیر به قیمت یارانه ای می باشند. با توجه به سهم هزینه ای قابل توجه کالاهای اساسی مشمول یارانه (نان، برنج، قند و شکر، روغن نباتی و شیر) در هزینه های خوراکی خانوارها و هزینه بالای یارانه های پرداختی به این کالاها، این مطالعه در پی آن است که اثرات سیاست های مختلف تغییر مقدار یارانه کالاهای مذکور را روی تقاضای خانوارها و همچنین اثرات رفاهی ناشی از این تغییر را روی مصرف کنندگان مورد بررسی قرار دهد. مطالعاتی که در داخل کشور انجام گرفته است عمدتاً اثر تغییر یارانه کالاهای مشمول یارانه فقط بر روی تقاضای خود این کالاها مورد بررسی قرار گرفته است و لیکن با توجه به اثرات جانشینی و مکملی که ممکن است میان کالاهای مشمول یارانه با کالاهای غیر یارانه ای وجود داشته باشد، ضروری است دیگر کالاهای جانشین و مکمل این کالاها که یارانه به آنها تعلق نمی گیرد (یا سهم یارانه این کالاها اندک است)

هم در تحلیل وارد شوند. بدین منظور در این مطالعه حبوبات و گوشت که یارانه به آنها تعلق نمی‌گیرد و یا خیلی اندک است و در سبد مصرفی خانوارها جایگاه مهمی دارند، همراه با دیگر کالاهای یارانه‌ای که قبلاً به آنها اشاره شده است، در تحلیل تقاضا مورد توجه قرار خواهند گرفت.

۲-۱- بیان مسأله و ضرورت تحقیق

در حال حاضر نان، برنج، روغن، قند و شکر و شیر از جمله اقلام عمده مصرفی خانوارها هستند که مشمول یارانه می‌باشند. به طور متوسط در سالهای ۱۳۷۳-۱۳۸۸ سهم یارانه‌ای نان از کل یارانه اقلام کشاورزی ۶۷/۵٪، روغن ۳٪، انواع شیر ۶٪، انواع برنج ۲/۵٪ و قند و شکر ۵٪ بوده یعنی به طور متوسط در این سالها ۸۴٪ از یارانه اقلام کشاورزی به کالاهای مذکور اختصاص داده شده است (بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۹). همچنین در سالهای ۱۳۷۳-۱۳۸۸ مجموع سهم هزینه‌های نان، برنج، روغن، قند و شکر و شیر به طور متوسط ۲۰٪ از کل هزینه‌های خوراکی، آشامیدنی و دخانیات خانوارهای شهری را به خود اختصاص دادند (بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۹). همانطوری که آمار نشان می‌دهد سهم یارانه‌های پرداختی به کالاهای مذکور از کل یارانه کالاهای کشاورزی بالا است و در سبد مصرفی خانوارها وزن قابل توجهی را دارند. در این شرایط تغییرات یارانه‌های این کالاها اثرات قابل توجهی بر ساختار مصرف آنها خواهد گذاشت که جای مطالعه و بررسی دارد.

همچنین با توجه به اهمیت گروههای کالایی حبوبات و گوشت از نظر تغذیه‌ای و سلیقه مصرفی و سهم هزینه‌های بالایی (۲۶٪) که گوشت از کل هزینه‌های خوراکی دارد، مطالعه این دو گروه غذایی در کنار ۵ کالای یارانه‌ای مورد اشاره نتایج دقیق تری را به دست خواهد داد. با در نظر گرفتن مسائل فوق، در این مطالعه سعی خواهد شد اثرات تغییر یارانه‌های پنج گروه کالاهای مشمول

یارانه (نان، برنج، روغن نباتی، قند و شکر و شیر) بر روی تقاضای خود این کالاها و دو گروه کالاهای غیر یارانه ای (حبوبات و گوشت) و همچنین تغییرات رفاه مصرف کنندگان ناشی از این سیاست ها مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد.

۱-۳- اهداف تحقیق

هدف اصلی این مطالعه، بررسی اثرات تغییر یارانه کالاهای غذایی مشمول یارانه (نان، برنج، روغن نباتی، قند و شکر و شیر) روی تقاضای خود آنها و همچنین تقاضای دو گروه غذایی حبوبات و گوشت می باشد. در کنار هدف اصلی سعی خواهد شد اثر تغییر یارانه های غذا روی رفاه مصرف کنندگان نیز مورد مطالعه قرار گیرد.

۱-۴- سؤالات تحقیق

در این تحقیق سعی می شود به سؤالات زیر پاسخ داده شود:

- تغییر یارانه ها چه تأثیری روی مقدار تقاضای کالاهای غذایی اساسی (نان، برنج، روغن نباتی، قند و شکر، شیر، حبوبات و گوشت) خواهد گذاشت؟
- بین کالاهای غذایی یارانه ای و غیر یارانه ای مورد مطالعه چه رابطه ای (جانشین یا مکمل) برقرار است؟
- تغییر قیمت کالاهای مورد مطالعه رفاه مصرف کنندگان را به چه میزان تحت تأثیر قرار می دهد؟

۱-۵- سازماندهی تحقیق

مطالب طرح شده در پایان‌نامه حاضر جهت دستیابی به اهداف ذکر شده، در پنج فصل تنظیم می‌شود. در فصل اول به کلیات تحقیق پرداخته شده و در آن مقدمه، بیان مسئله و ضرورت تحقیق، اهداف و سؤالات تحقیق تشریح می‌گردد. در فصل دوم، ابتدا مقدمه ای از یارانه ها بیان شده سپس اشاره ای بر پیشینه مطالعات انجام گرفته در زمینه یارانه و تقاضای کالاهای غذایی در داخل و خارج از کشور می‌شود. در انتهای این فصل چارچوب نظری تقاضا و ارتباطین یارانه و تقاضا مورد بررسی قرار می‌گیرد. تشریح روش شناسی تحقیق، مسائل پیش روی تخمین مدل ها، الگوهای تجربی و نحوه گردآوری آمار و اطلاعات، موضوعاتی هستند که در فصل سوم به آن ها پرداخته می‌شود. در فصل چهارم، نتایج برآورد الگوهای تجربی تقاضا و محاسبه کشش های قیمتی و درآمدی ارائه و بحث می‌شود و در نهایت اثرات رفاهی ناشی از تغییر یارانه بررسی می‌گردد. در فصل پنجم پس از جمع‌بندی و نتیجه‌گیری، پیشنهادهای متناسب با نتایج ارائه می‌گردد.

فصل دوم

مبانی نظری

و پیشینه تحقیق

۲-۱- مقدمه

در این فصل نخست مطالبی در مورد یارانه و وضعیت پرداخت یارانه ارائه می شود. سپس مبانی نظری در رابطه با تقاضا و رابطه بین یارانه و تقاضا و اثرات رفاهی تغییر قیمت کالاها مورد تحلیل قرار می گیرد و در نهایت به نمونه هایی از مطالعات انجام گرفته در داخل و خارج از کشور، اشاره می شود.

۲-۲- یارانه

یکی از سیاستهای مهم اقتصادی در همه کشورها حمایت، از طریق پرداخت یارانه به تولیدکننده یا مصرف کننده می باشد. پرداخت یارانه علاوه بر جنبه اقتصادی دارای ابعاد گوناگون سیاسی و اجتماعی است که در نتیجه، تصمیم گیری در مورد کاهش، حذف و یا تغییر روند پرداخت یارانه ها را دشوار می سازد. برخی اقتصاددانان بر این باور هستند که سیاستهای حمایتی باعث تحریف قیمتهای بازار و هزینه تولید می شود و منجر به تخصیص نامطلوب نهاده ها و کاهش رفاه اجتماعی در بلند مدت می گردد. ولی با وجود این گونه نظرات مخالف تقریباً تمام کشورهای جهان (اعم از توسعه یافته و در حال توسعه) به شیوه های مختلف از تولیدات صنعتی و کشاورزی حمایت به عمل می آورند. بخش کشاورزی کشورهای در حال توسعه نظیر ایران به علت برخورداری از قدرت رقابت بالنسبه کمتر در عرصه تجارت بین الملل، نیاز به حمایت بیشتری دارد. یارانه های پرداختی در ایران در سه بخش تولیدی، مصرفی و خدماتی توزیع می شوند و یارانه های مصرفی هر ساله بیشترین سهم از کل یارانه ها را به خود اختصاص می دهند (مهربانیان و مؤذنی، ۱۳۸۷).

پرداخت یارانه می تواند دلایل مختلفی مانند پایین نگه داشتن سطح قیمت (از طریق قدرت خرید واقعی خریداران) یا حفظ روند تولیدی یک کالای معین داشته باشد. یکی از خصوصیات عمده

کمک مالی که با پرداختهای انتقالی از سوی دولت تفاوت دارد، آن است که در اغلب موارد هدف از پرداخت یارانه، حفظ قیمت کالاها و خدمات نهایی در سطحی پایینتر از هزینه تأمین عوامل تولید است. پرداخت یارانه می تواند از طریق تحریف قیمت‌های بازار و هزینه تولید، منجر به تخصیص نامطلوب منابع گردد. هر چند که این امکان وجود دارد که این اختلالات از طریق اثرات خارجی جبران شود، این امکان وجود دارد که با استفاده از ابزارهای جایگزین که اثرات سوء یارانه را در بر ندارد جهت تحقق این اهداف استفاده کرد، مانند حمایت مستقیم درآمدی از طریق نظام جمع آوری مالیات (قره باغیان، ۱۳۷۱).

۲-۲-۱- تاریخچه پرداخت یارانه

تا قبل از جنگ های جهانی به دلیل سیطره اندیشه اقتصادی کلاسیک ها که مخالف جدی دخالت دولت در فعالیتهای اقتصادی بودند، چیزی به نام یارانه به مفهوم کنونی آن وجود نداشت. بعد از جنگ جهانی دوم و ایجاد تورم و رکود شدید اقتصادی در کشورهای غربی، مکتبهای جدیدی در عرصه اقتصاد ظهور پیدا کردند. از جمله اندیشه های اقتصادی کینز که از مهمترین این اندیشه ها می باشد. به اعتقاد این مکتب دخالت دولت در تنظیم و تعادل بخشیدن به اقتصاد، یکی از وظایف مهم دولت در رشد اقتصادی است. بدین ترتیب سر آغاز یارانه به مفهوم کنونی آن، شروع جنگ جهانی دوم می باشد. یارانه از پایان جنگ جهانی دوم به علت تورم، فشار تقاضا و کمبود زیر ساختها برای جوابگویی به تقاضاهای فزاینده در جهان استفاده شده است که در طول سالها، انواع مختلف آن مطرح شده است (کجیاف a، ۱۳۸۷).